

Пор. приклади вживання авторських неологізмів в українській і польській поезії:

1. Перо, мій скальпелю вогненний,  
 Ти мій жорстокий лиходій,  
 Мій дикий поклик цілоденний,  
 Первоцвіт мій, *перволюб* мій!  
 (І. Драч)

2. *Kałużyci*

Już od rana na podwórzu,  
 wśród patyków i wśród liści  
 Przykucnęli nad kałużą  
 pracowici *kałużyci*.  
 Wyrzebują brud z kałuży,  
 niech kałuża będzie czysta!  
 Pełne ręce ma roboty  
 każdy dzielny *kałużysta*!  
 Rękawiczką i chusteczką  
 dwóch *blacistów* chodnik czyści.  
 Obrzucają się szyszkami  
 bardzo dzielni *szyszkowisci*.  
 Dwie *kocistki* pod ławeczką  
 cukierkami karmią kota...  
 Świątek, piątek czy niedziela,  
 Na podwórku wre robota!  
 (D. Wawilow)

## 3.6. Сильова та стилістична диференціація лексики *Stylowa i stylistyczna dyferencjacja leksyki*

### 3.6.1. Функціональні стилі *Style funkcjonalne*

Кожна мова функціонує в усіх сферах суспільного життя. Види мови в різних умовах спілкування отримали назву функціональних стилів<sup>186</sup>. Сильова

<sup>186</sup> Див.: І. Г. Чередниченко, *ззнач. праця; Теоретичні проблеми лінгвістичної стилістики*, відп. ред. Г. П. Іжакевич, Київ 1972; *Сучасна українська літературна мова: Стилїстика; Мова і час. Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови*; А. П. Коваль, *Практична стилїстика сучасної української мови*, Київ 1978; І. Г. Матвіяс, *Варіанти української літературної мови*, Київ 1998; А. Furdal, *Klasyfikacja odmian współczesnego języka polskiego*, Wrocław 1973; А. Wilkoń, *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Katowice 1987; М. Łesiów, *Język ukraiński i jego odmiany* [w:] М. Łe-

специфіка знаходить відображення у стилістичній (конотативній) диференціації лексичних одиниць.

Загальноживана лексика є стилістично нейтральною. Вона зрозуміла кожному, хто знає конкретну мову, і може вживатися у різних стилях, через що отримала назву міжстильової. Дотримання усталених норм у письмовому або усному мовленні відповідає культурі мови<sup>187</sup>. У широкому плані можуть бути виділені книжно-писемний та усно-розмовний різновиди мови<sup>188</sup> (у польській лінгвістиці у загальному (культурному) варіанті мови виділяють усний та писемний різновиди, кожний із яких розгалужується на вільний і старанний)<sup>189</sup>. При цьому як між названими різновидами, так і між функціональними стилями у межах кожної мови не існує чітких бар'єрів. У вужчому плані функціональні стилі мови можуть бути поділені на підстили. У межах двох мов можуть бути виділені такі стилі:

- 1) розмовний,
- 2) науковий,
- 3) офіційно-діловий (адміністративно-діловий),
- 4) конфесійний,
- 5) публіцистичний,
- 6) художній.

Можливості стилістичного розмаїття у кожній з мов, що досліджуються, демонструються у групах однокореневих слів, пор., наприклад, гаму стилістичного забарвлення у похідних одиницях від польського слова (основи) *profesor*:

*profesor* – нейтр.

*profesorek* – розм. жарт. або зневажл.

*profesorka* – розм.

*profesorstwo* – офіц.

*profesorowa* – розм.

*profesorski* – нейтр.

*profesorstwo* – книжн.

*profesura* – книжн.<sup>190</sup>

---

siów, *Ukraina wczoraj i dziś*, Lublin 1995; H. Kurkowska, S. Skorupka, *Stylistyka polska. Zarys*, Warszawa 2001; M. Kasperczakowa, *Biolekty we współczesnej polszczyźnie [w:] Współczesne odmiany języka narodowego*, pod red. K. Michalewskiego, Łódź 2004; D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Wykłady ze stylistyki*, Warszawa 2008.

<sup>187</sup> Див.: А. П. Коваль, *Культура української мови*, Київ 1966; *Культура української мови*, Київ 1990; Н. Д. Бабич, *Основи культури мовлення*, Львів 1990; W. Doroszewski, *O kulturę słowa. Poradnik językowy*, t. I, Warszawa 1964; t. II, Warszawa 1968; t. III, Warszawa 1979; A. Wierzbicka, P. Wierzbicki, *Praktyczna stylistyka*, Warszawa 1970; D. Buttler, H. Kurkowska, H. Satkiewicz, *Kultura języka polskiego*, t. I, Warszawa 1971; t. II, Warszawa 1982; S. Reczek, *Słowo się rzekło, czyli monolog o kulturze języka*, Rzeszów 1988.

<sup>188</sup> Див.: *Взаємодія усних і писемних стилів мови*, Київ 1982.

<sup>189</sup> *Encyklopedia języka polskiego*, s. 458.

<sup>190</sup> *Uniwersalny słownik języka polskiego*, P-Ś, s. 566.

Розглянемо основні вияви стилів української та польської мов.

1) Розмовний стиль є основою усного мовлення<sup>191</sup>. Саме розмовне мовлення, як вважає Є. Бартмінський, є першим різновидом мови, який засвоюється у дитинстві<sup>192</sup>. Здебільшого розмовні лексеми експресивно забарвлені, пор.:

*білявка*

*спец*

*туточки*

*бабахнути*

*метикувати*

*gancrotada*

*odstawka*

*dławiduda* (organista)

*gorzała*

*wcinać* (jeść).

Часом розмовною стилістикою відзначаються лише окремі (переносні) значення полісемічного слова, напр.:

*перець* (хлопець)

*burak* (особа, що походить із села).

З одного боку, народне мовлення може збагачувати літературне слововживання, лексичний фонд. З другого боку, серед слів розмовного стилю виділяються одиниці з різним ступенем стилістичної зниженості: просто-річні (у польській лексикографічній традиції відсутнє виділення такого підстилю), вульгарні, лайливі лексеми<sup>193</sup>. Просторіччя характерне передусім для малоосвічених людей. Специфікою українського просторіччя є явище суржику – непослідовного змішування української та – внаслідок інтерференції – російської або польської мови, пор.:

– з російської:

*да* (так)

*кошельок* (гаманець)

*утюг* (праска)

*семачки* (насіння соняшника);

<sup>191</sup> Див.: J. Warchala, *Kategoria potoczności w języku*, Katowice 2003.

<sup>192</sup> J. Bartmiński, *Styl potoczny* [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław 1993, s. 115–128.

<sup>193</sup> Див.: О. Медвідь, *Просторіччя як категорія мовознавства і перекладознавства* [в:] *Третій Міжнародний Конгрес українців. Мовознавство*, Харків 1996; Р. Бесага, *Нестандартизовані елементи в українській літературній мові*, автореф. дис. [...] канд. філол. наук, Ужгород 1997; О. О. Тараненко, *Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови*, „Мовознавство”, 2003, № 1; Б. О. Коваленко, *Стилістично знижена лексика в мові сучасної української публіцистики*, автореф. дис. [...] канд. філол. наук, Київ 2003; В. Р. Товстенко, *Просторіччя в українській мові як структурно-функціональне явище*, Київ 2003; D. Buttler, *Pol-skie słownictwo potoczne*, „Poradnik Językowy”, 1977, z. 3, 4.

– з польської:

*кобітка* (жіночка)

*імпреза* (захід)

*жарівка* (лампочка)

(див. 1.2.).

В обох мовах спостерігається явище проникнення в літературну мову розмовно-просторічних елементів; поширилося включення в художні й публіцистичні тексти ненормативної лексики. Пор. український і польський тексти з досить виразним вкрапленням зниженої лексики:

1. – *Нефіг вішатъ лапшу на вуха*, – сказав Семен батькові з приводу його листа.

– Але ж я не рубав її, справді, – заперечив Олекса. – Я й сокири не маю.

– *Не фінди!* – сказав Сьома.

– А може якраз *напечатають*, – задумливо сказав батько.

– *Фігня*, – сказав Сьома.

– І написав я тоді *письмо* – так, *мов*, і так, прошу сказати, *пожалуста*, чи є де такий закон...

– *Заливай, заливай*, – сказав Сьома.

– Та ти забув! – розсердився батько. – Я всім показував! І підпис *напечатали* – так, *мов*, і так, *внизу*. – А. Курко, *робочий*.

– *Дорубалися*, – сказав Трунцьо.

(М. Рябчук)

2. Udało mi się wyprawić rodziców na wakacje. Nareszcie! Tyle zamętu, pakowania, tysiąc pilnych spraw. Mama dwa razy zawróciła z *auta*, ażeby przypomnieć mi o konieczności noszenia ciepłych reform w zimne dni, zganić mój brak doświadczenia życiowego, skłonność do wpadania w egzaltację, rozwichrzone stale włosy, *wytknąć* nieobecność dwóch guzików u sukienki. Cały ubiegły wieczór wzdychała niepotrzebnie nad zgubnym zwyczajem młodych par *łazęgowania* o zmroku.

Wysłuchałam tych wszystkich uwag z pełną wyrozumiałością i z chłodnym obliczem. Osobiście mam aż za dużo intelektu na to, ażeby *szwendać się* bezmyślnie po parku. A zresztą — z kim *się szwendać*, jeśli ten jeden, jedyny, za którym byłabym gotowa polecieć w kosmos, gwiżdże sobie na mnie?

(N. Rolleczek)

Розмовна лексика в обох мовах має як спільні, так і відмінні ознаки, зокрема, словотвірні (морфемні). Скажімо, в обох мовах продуктивним є семантичне стягнення – утворення від слів і словосполучень одиниць із суфіксами *-k-* // *-k-*, напр.:

*читалка* ← *читальний зал*

*математичка* ← *вчителька математики*

*łapanka* ← *łapać*.

Водночас специфічним для розмовного стилю (часом – вульгарного підстилю) польської мови є елімінація суфікса *-k-* із можливою трансформацією основи, напр.:

*ciacho* ← *ciastko*

*micha* ← *miska*

*łarówa* ← *łarówka*,

пор. також:

*stówa* ← *stuzłotówka* ← *stuzłotowy banknot*.

2) Науковий стиль характерний для мови різних галузей науки та освіти<sup>194</sup>. Основною ознакою цього стилю в лексиці є широке використання спеціалізованої термінології (див. 3.5.2.2.). Частина мовних одиниць може вживатися як різногалузева спеціальна лексика (загальнонауковий підстиль), напр.:

*диференціація*

*системність*

*analiza*

*studia*.

Як зазначалося, у науковому стилі української мови значне місце посідає запозичена термінологія, польська наука опрацювала чимало термінів, створених на власній мовній основі. При цьому якщо технічна термінологія значною мірою співвідноситься в обох мовах, серед власне наукових термінів можуть бути деякі невідповідності, пов'язані із традиціями і спеціалізаціями певної галузі науки, пор., наприклад, специфічні для однієї з мов мовознавчі терміни:

*просторіччя*

*język specjalistyczny*

*język prawny i prawniczy* та ін.,

пор. також тематично наближені зразки українського та польського науково-технічного стилю:

1. Автомобіль, технічний транспортний засіб на 3, 4 чи більше колесах, призначений для перевезення людей (легковий автомобіль, автобус), вантажів (вантажівка) або спеціального обладнання (спеціальний автомобіль, наприклад, пожежний, для вивозу сміття); автомобіль складається з шасі та кузова; до складу шасі входить двигун (переважно поршневий внутрішнього згорання з іскровим запалюванням – бензиновий, або із самозайманням – дизельний, часом електричний двигун), системи: приводу, керування, гальмування; ходова частина (колеса та підвіска), рама, на якій кріпиться кузов (у легковому автомобілі кузов кріпиться до підвіски).

(„Універсальний словник-енциклопедія”)

2. Samochód – pojazd mechaniczny benzynowy na 3, 4 lub więcej kołach, przeznaczony dla przewozu po drogach osób (samochód osobowy, autobus), ładunków (samochód ciężarowy) lub specjalnych urządzeń (samochody specjalne, np. pożarnicze, do wywozu śmieci). Samochód jest zbudowany z podwozia i nadwozia; w skład podwozia wchodzi silnik (zwykle silnik spalinowy tłokowy: z zapłonem iskrowym – zasilany benzyną, lub z zapłonem samoczynnym – zasilany olejem napędowym, czasami silnik elektryczny),

<sup>194</sup> Див.: А. П. Коваль, *Науковий стиль сучасної української мови. Структура наукового тексту*; S. Gajda, *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*, Wrocław 1982.

układy: napędowy, kierowniczy, hamulcowy) oraz jezdny (złożony z kół i zawieszania). Rama podwozia (do której jest mocowane nadwozie samochodu) lub nadwozie samonośne samochodu, są oparte na zawieszeniu pojazdu.

(„Mała encyklopedia PWN”)

3) Офіційно-діловий (адміністративно-діловий; kancelaryjny, urzędowy) стиль використовується в офіційному спілкуванні, передусім у письмовій формі<sup>195</sup>. Цей стиль характеризується ознаками забезпечення точності, однозначності, стислості висловлювань. Саме офіційно-ділова лексика має найвищий ступінь книжності. Високий ступінь стандартизованості слів цього стилю сприяє відповідності лексем української та польської мов, напр.:

брифінг // *briefing*  
повноваження // *pełnomocnictwo*  
федерація // *federacja*  
присяжний // *przysięgły*.

Труднощі, пов'язані з розходженням лексем офіційно-ділового стилю в обох мовах, можуть виникати із специфіки юридичної системи, роботи органів державного управління та ін., напр.:

правосуддя // *wymiar sprawiedliwości*  
стаття // *artykuł prawny*  
відкликання // *procedura odwoławcza*  
законність // *zgodność z prawem*  
палата // *izba*  
poręczyciel // *поручитель, завіритель*  
darowizna // *дар, подарунок*  
defraudacja // *розтрата, розкрадання*  
procesować się // *судитися, позиватися*  
ułaskawienie // *акт помилування*.

Пор. правові тексти (постанова та відповідь на запитання):

1. Фонд соціального страхування  
Постанова № 208

У зв'язку з численними зверненнями народних депутатів України, правлінь відділень Фонду, профспілок та їх об'єднань, страхувальників, правління Фонду соціального страхування ПОСТАНОВЛЯЄ:

1. Дозволити страхувальникам, як виняток, здійснювати витрати на надання соціальних послуг у позашкільній роботі з дітьми (придбання дитячих новорічних подарунків) за рахунок внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.
2. Встановити, що витрати за рахунок коштів фонду на придбання одного дитячого новорічного подарунка з кондитерських виробів вітчизняного виробництва не повинні перевищувати 10 гривень.

<sup>195</sup> Див.: А. П. Коваль, *Ділове спілкування*; пор.: *Współczesna polszczyzna mówiona w odmianie opracowanej (oficjalnej)*, red. Z. Kurzowa, W. Śliwiński, Warszawa 1994.

3. Здійснити забезпечення дитячими новорічними подарунками малолітніх дітей віком до 14 років (стаття 6 Сімейного кодексу України), які є членами сімей застрахованих осіб.

4. Страхувальникам витрати на придбання дитячих новорічних подарунків за рахунок коштів фонду відобразити в рядку 11 „Інші витрати” розділу IV „Витрати за рахунок страхових внесків”. До звіту надаються документи, які підтверджують придбання та видачу новорічних подарунків дітям.

5. Встановити, що ця постанова набирає чинності з дня прийняття рішення Кабінету Міністрів України по суті зазначеного питання.

## 2. Kto ma sprzątać liście?

Na skraju naszej posesji, tuż przy ogrodzeniu rośnie kilkudziesięcioletni klon. Jesienią jego liście opadają również na teren sąsiadów. W tym roku żądają oni od nas sprzątania liści z ich posesji. Jakie są regulacje w tej sprawie?

Zasadą jest, że właściciel przy wykonywaniu swego prawa własności powinien powstrzymać się od działań, które by zakłócały korzystanie z nieruchomości sąsiednich ponad przeciętną miarę, wynikającą ze społeczno-gospodarczego przeznaczenia nieruchomości i stosunków miejscowych (art. 144 kodeksu cywilnego). Jeśli więc na nieruchomość sąsiada codziennie spadałaby taka ilość liści, którą trzeba by wywozić taczkami, a w dodatku miałby on tam np. pole golfowe, to mógłby żądać od Pana zaprzestania „zaliściania” jego terenu albo usuwać je na Pana koszt. Uważam jednak, że – jak w każdej sprawie – trzeba zachować umiar i zdrowy rozsądek. Nie sądzę zatem, by zwykle dla pory roku opadanie liści było usprawiedliwionym powodem żądania ich usuwania. Może też Pan usunąć gałęzie swojego drzewa przechodzące na grunt sąsiada (art. 149 kodeksu cywilnego). Obciąć je może także sam sąsiad, jednak nie wcześniej niż po wcześniejszym wyznaczeniu Panu terminu do dokonania takiej czynności (art. 150 k.c.).

(Z czasopisma)

4) Лексика конфесійного стилю вживається у текстах богослужінь, проповідях, молитвах, релігійній літературі<sup>196</sup>. В часи прийняття християнства у слов'ян першою конфесійною мовою була церковнослов'янська; крім того, конфесійна лексика значною мірою має праслов'янське походження, внаслідок чого українські та польські канонічні тексти до цього часу можуть зближатися.

Пор. близькість мовностилістичних засобів в молитві „Отче наш” // „Ojciec nasz”:

Отче наш, що еси на небесах, нехай святиться ім'я Твоє; нехай прийде царство Твоє; нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі. Хліб наш щоденний дай нам сьогодні, і прости нам провини наші,

Ojciec nasz, któryś jest w niebie, święć się imię Twoje; przyjdź królestwo Twoje, bądź wola Twoja jako w niebie, tak i na ziemi. Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj; i odpuść nam nasze winy, jako i my

<sup>196</sup> Див., напр.: Л. Струганець, *Особливості репрезентації сакральної лексики в українській лексикографії*, „Мандрівець”, 2000, № 5–6; Е. Klich, *Polska terminologia chrześcijańska*, Poznań 1927; S. Rospond, *Kościół w dziejach języka polskiego*.

як і ми прощаємо винуватцям нашим; odpuszczamy naszym winowajcom, i nie wódź  
і не введи нас у спокусу, але визволи нас nas na pokuszenie, ale zbaw nas ode złego.  
від лукавого. Амінь. Amen.

Серед українських і польських лексем конфесійного стилю трапляється чимало запозичень з грецької мови, напр.:

*єпископ // biskup*  
*єретик // heretyk.*

Польська конфесійна лексика, на відміну від української, насичена латинізмами, напр.: *eminencja, arka, sakrament, penitent*, пор. в обох мовах: *конфесія // konfesja*.

Пор. приклади співвідношень українських і польських лексем конфесійного стилю:

*Господь // Pan*  
*Спаситель // Odkupiciel*  
*Богородиця // Odkupicielka*  
*чистилище // czyściec*  
*євхаристія // eucharystia*  
*єпархія // diecezja*  
*рай // raj*  
*душа // dusza*<sup>197</sup>.

В останній період в українському мовному просторі посилилась тенденція щодо вдосконалення конфесійного стилю. Утвердженню норм цього стилю в Україні сприяли, зокрема, перехід частини церков на здійснення відправи українською мовою, визнання греко-католицької церкви, видання Святого Письма та інших релігійних трактатів українською мовою. У польській традиції основи конфесійного стилю не зазнали суттєвих змін.

5) Публіцистичний стиль відображає писемний та усний різновиди мови засобів масової інформації. Важливим чинником, що сприяє формуванню цього стилю, є прагматична мета – вплив на адресата – читача, глядача, слухача. У зв'язку з цим публіцистичний стиль має бути доступним, зрозумілим різним верствам населення, нерідко – експресивним, образним, здатним передати авторську позицію<sup>198</sup>.

Публіцистичний стиль української мови традиційно стриманіший, більш обмежений щодо експресивності слів і висловів, аніж польський. На думку науковців, основними ознаками лексики українського публіцистичного стилю є слова, які мають конотації урочистості, піднесеності, патетичності, пишномовності, пор.:

*вінценосець (монарх)*

<sup>197</sup> Пор.: I. Kononenko, I. Mytnik, E. Wasiak, *dz. cyt.*, s. 171–197.

<sup>198</sup> Див.: *Взаємодія художнього і публіцистичного стилів української мови*, Київ 1990; пор.: *Język w mediach masowych*, pod red. J. Bralczyka i K. Mosiołek-Kłosińskiej, Warszawa 2000.



зводити (будувати)  
борня (боротьба)  
осягати (розуміти)  
велелюдний (багатолюдний)<sup>199</sup>.

Проте сучасні українські мас-медіа поступово відмовляються від такого мовлення, пор., напр.:

1. Неодмінним атрибутом карпатського пейзажу є стіжки сіна. Здалеку вони нагадують шоломи казкових богатирів. На них завжди звертали увагу поети й художники. Пером і пензлем вони співали осанну гуцулам – неперевершеним сінотворцям.

Це ремесло таке саме давнє, як світ. Народилося воно тоді, коли наш пращур, поселившись у Карпатах, приручив коня або завів собі корову. За сотні літ горяни до тонкощів відшліфували технологію заготівлі сіна, створили для цього свій самобутній інструментарій.

(„Голос України”)

2. W społeczeństwie XXI wieku media w dużej mierze kształtują już nie tylko świadomość, ale kreują rzeczywistość. Rzeczywistość jest zredukowana do tego, co pokazała telewizja. Czego nie pokazała, to nie istnieje, to się nie liczy. Dobór informacji i ich konfiguracja na antenie tworzą obraz rzeczywistości odbieranej przez społeczeństwo, kształtują społeczne postawy i zachowania. Tym większa odpowiedzialność spoczywa na dziennikarzach. Za poziom debaty publicznej w Polsce na równi odpowiadają politycy, jak i dziennikarze.

(„Przegląd”)

б) Для художнього стилю типовою є міжстильова взаємодія лексичних засобів, внаслідок чого виділення цього стилю визнається не всіма науковцями<sup>200</sup>. У творенні емоційно-експресивної виразності художнього стилю кожна мова демонструє свої лексичні засоби. Українська й польська мови вдаються до визначеного в історичному поступі набору тропів (епітетів, метафор, порівнянь, символів тощо), додаткових конотацій, що підвищують художню досконалість текстів. Наприклад, українській класичній художній прозі та поезії більшою мірою притаманне звернення до народнорозмовних, фольклорних джерел. Традиційна польська художня література розвивалася з посиленою орієнтацією на книжні за походженням засоби. Водночас художня картина світу кожного письменника є передусім індивідуальною. Українські та польські майстри художнього слова широко використовують стилізацію як свідоме впровадження у тексти ознак певного стилю, характерних для того чи іншого часу і середовища. Вживання стилістично забарвлених слів сприяє стильовій організації тексту, пор., напр.:

1. Стратег Феоген простував на удари дзвона, котрі оповіщали, що з Пірея, з порту, прикотили вози з рибою. Риба з моря – не тільки користь, улюблена

<sup>199</sup> О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець, *ззнач. праця*, с. 277; пор.: *Мова сучасної масово-політичної інформації*, Київ 1979.

<sup>200</sup> *Сучасна наукова літературна мова*, за ред. А. П. Грищенка, с. 202.

їжа, а й утіха для ока, й кожного разу диво і якась несподіванка. Легкі стратегові кроки тонули у важкому тупові трьох пар ніг, взутих у дерев'яні сандалі. Двоє рабів несли корзини, третій – патерицю стратега. Щоправда, Феоген сьогодні не збирався нічого купувати. Але, певна річ, негоже йому, Феогену, йти на агору з одним рабом. Могутні, мовчазні скіфи незримо несуть на крутих плечах нещербну печать Феогенового дому. Міцний і древній рід Феогена. Ратними й державними подвигами роду списано немало герм головного портика храму Зевса. І сам Феоген вже втретє стратег афінський. Один з десяти. Обраних волею народу, покликаних оберігати закони й дбати про міць держави. Вершити Божу й народну волю. Покликаних...

(Ю. Мушкетик)

2. [Paweł] ręką po kudłatej głowie psa powiódł i razem z nim do izby powrócił. Lampkę w sieni z ziemi podjętą znowu na oknie postawił i do roboty swojej się zabierał, gdy znowu coś zimnego i kudłatego otarło się mu o rękę. Kurta głowę podniósłszy patrzył na niego rozumnym, smutnym, proszącym okiem głodnego, zziębłego zwierzęcia.

– Biedny ty!

Wziął z pieca kromkę chleba, psu ją dał i z widoczną przyjemnością na jedzące zwierzę spoglądał, a gdy jeść przestało, drzwi otworzył i łagodnie, ale stanowczo wyjść mu z chaty rozkazał. Biedne zwierzę! Zimno mu na wietrze i deszczu, ale cóż zrobić? Na podwórzu nocować musi, aby chaty, stajni, świrna od złodzieja strzec.

– Wszelkie stworzenie swój żal i swoją biedę ma. Czemu to tak? Chto jeho znaje?

(E. Orzeszkowa)

Отже, українська та польська мови виробили розвинуті стилістичні системи. Високоорганізовані функціональні стильові різновиди, що характеризують одну й другу літературну мову, мають багато спільних рис і ознак, здатні повністю задовольнити потреби спілкування у різних сферах суспільного життя. Водночас у формах і засобах досягнення стильового розмаїття, організації словесного матеріалу в межах тексту українська й польська мови мають власні стилістичні норми та прийоми.

Сучасний стан розвитку функціональних стилів української мови характеризується численними змінами, зумовленими потребами вироблення питомих стилістичних норм, відмовою від багатьох стилістичних стереотипів. Іде процес активної заміни запозиченої з російської мови термінології власне українськими утвореннями, публіцистичний стиль суттєво поповнюється менш уживаними, але питомими словами, навіть в офіційно-діловий стиль почали включатися лексеми нейтрального забарвлення.

Польська літературна мова, яка меншою мірою зазнавала впливу інших мов, повільніше іде на заміну фіксованих прикмет функціональних стилів; у польській мові здавна сильнішими були тенденції творення нових слів на питомій основі. Однак і сучасна польська літературна мова дедалі ширше включає новоутворені терміни, часом під впливом англомовного стандарту.

### 3.6.2. Стилiстична характеристика українських i польських слiв **Stylistyczna charakterystyka wyrazów ukraińskich i polskich**

Стилiстичнi системи української та польської мов наближенi одна до одної як утворення, що формувалися на ґрунті подiбних тенденцiй становлення лiтературної норми. Загальнi закономірностi розвитку стилiстичних засобiв визначилися зближенням поступом двох лiтературних мов у напрямi збагачення форм красного письменства, функцiональних стилiв. Значна частина не тiльки нейтральної, але й функцiонально-стилiстично та експресивно-стилiстично забарвленої лексики в українській i польській мовах збiгаються у своїх характеристиках. Пор., напр.:

- нейтр. *спорт* // *sport*  
*боронити* // *bronić*  
розм. *нехлюйство* // *niechlujstwo*  
*дурень* // *dureń*  
книжн. *тотальний* // *totalny*  
*аналог* // *analog*  
поет. *лазуровий* // *lazurowy*  
*небосхил* // *nieboskłon*  
знев., лайл. *коновал* (лiкар) // *konował*  
*гешефт* // *geszeft*  
*йолоп* // *jołop.*

Водночас українська i польська лiтературнi мови виробили властивi їм специфiчнi стилiстичнi риси i вiдмінностi, мають свою стилiстичну норму, яка виявляє своєрiднiсть i неповторнiсть у порiвняннi з нормою другої мови. Стилiстичними розходженнями в українській i польській мовах нерiдко характеризуються слова одного походження або взаємнi запозичення. Пор., напр., слова

- iндоевропейського походження:  
*вечеря* нейтр. – *wieczera* уроч.  
*криниця* нейтр. – *krynica* книжн.  
*кпини* розм. – *kpinu* книжн.  
*пхати* розм. – *pchać* нейтр.,
- праслов'янського походження:  
*краса* нейтр. – *krasa* поет.  
*занехаяти* нейтр. – *zaniechać* книжн.  
*ладний* розм. – *ładny* нейтр.,
- старослов'янського походження:  
*злато* уроч. – *złoto* нейтр.

Розходяться за стилістичним забарвленням численні полонізми в українській мові у зіставленні із сучасною мовою–прототипом, напр.:

*горілка* нейтр. – *gorzałka* розм.  
*розбрат* нейтр. – *rozbrat* книжн.  
*тлустий* розм. – *tlusty* нейтр.  
*гасати* розм. – *hasać* книжн.  
*розгардіяш* розм. – *rozgardiasz* книжн.

Суттєві відмінності у конотаціях спостерігаються в українізмах у польській мові та відповідних словах сучасної української мови, пор.:

*botwina* розм. – *ботвина* нейтр.  
*kum* розм. – *кум* нейтр.  
*kudły* розм. – *кудли* фам.  
*kurhan* книжн. – *курган* нейтр.  
*bułany* книжн. – *буланий* нейтр.  
*hołota* зневажл. – *голота* розм.

(див. також 3.3.3.).

Показовим є розходження в стилістичному забарвленні слів одного походження і одного основного значення, пор., напр.:

|        | Українська мова             |                 | Польська мова     |
|--------|-----------------------------|-----------------|-------------------|
| нейтр. | <i>дача</i>                 | розм., простор. | <i>dacza</i>      |
|        | <i>сорт</i>                 |                 | <i>sort</i>       |
|        | <i>шлягер</i>               |                 | <i>szlagier</i>   |
|        | <i>сліпий</i>               |                 | <i>ślepy</i>      |
|        | <i>ботвина</i>              |                 | <i>botwina</i>    |
|        | <i>горілка</i>              |                 | <i>gorzałka</i>   |
|        | <i>кум</i>                  |                 | <i>kum</i>        |
|        | <i>шахрай</i>               |                 | <i>szachraj</i>   |
|        | <i>військовий</i> (іменник) |                 | <i>wojskowy</i>   |
|        | <i>вертикальний</i> книжн.  |                 | <i>poziomy</i>    |
|        | <i>журналіст</i>            |                 | <i>żurnalista</i> |
|        | <i>завітати</i>             |                 | <i>zawitać</i>    |
|        | <i>криниця</i>              |                 | <i>krynica</i>    |
|        | <i>нехай</i>                |                 | <i>niechaj</i>    |
|        | <i>обличчя</i>              |                 | <i>oblicze</i>    |
|        | <i>страва</i>               |                 | <i>strawa</i>     |
|        | <i>хилити</i>               |                 | <i>chylić</i>     |
|        | <i>щедрий</i>               |                 | <i>szczodry</i>   |
|        | <i>янтар</i>                |                 | <i>jantar</i>     |
|        | <i>пікнік</i>               |                 | <i>piknik</i>     |
|        | <i>посуха</i>               |                 | <i>posucha</i>    |
|        | <i>розбрат</i>              |                 | <i>rozbrat</i>    |
|        | <i>софа</i>                 |                 | <i>sofa</i>       |
|        | <i>чарівний</i>             |                 | <i>czarowny</i>   |
|        | <i>віроломний</i>           |                 | <i>wiarołomny</i> |

|                    |              |               |                    |
|--------------------|--------------|---------------|--------------------|
|                    | подяка       |               | <i>podzięka</i>    |
|                    | буланий      |               | <i>bułany</i>      |
|                    | вибрик       |               | <i>wybryk</i>      |
|                    | забобон      |               | <i>zabobon</i>     |
|                    | занехаяти    |               | <i>zaniechać</i>   |
|                    | курган       |               | <i>kurhan</i>      |
|                    | хоробрий     | уроч.         | <i>chrobry</i>     |
|                    | вечеря       |               | <i>wieczerza</i>   |
|                    | п'єдестал    |               | <i>piedestał</i>   |
|                    | хлопчик      | зменш.-пестл. | <i>chłopczyk</i>   |
|                    | краса        | поет.         | <i>krasa</i>       |
|                    | любий        |               | <i>luby</i>        |
|                    | собака       | вульг.        | <i>sobaka</i>      |
| розм.,<br>простор. | виздыхати    | нейтр.        | <i>wyzdychać</i>   |
|                    | згуба        |               | <i>zguba</i>       |
|                    | зложити      |               | <i>złożyć</i>      |
|                    | знудитися    |               | <i>znudzić się</i> |
|                    | кортіти      |               | <i>korcić</i>      |
|                    | машинерія    |               | <i>maszyneria</i>  |
|                    | нех          |               | <i>niech</i>       |
|                    | напирати     |               | <i>napierać</i>    |
|                    | пхати        |               | <i>pchać</i>       |
|                    | тлум         |               | <i>tłum</i>        |
|                    | фігли        |               | <i>figle</i>       |
|                    | шибкий       |               | <i>szybki</i>      |
|                    | фортель      |               | <i>fortel</i>      |
|                    | цяцькатися   |               | <i>cackać się</i>  |
|                    | шкло         |               | <i>szkło</i>       |
|                    | ладний       |               | <i>ładny</i>       |
|                    | презент      |               | <i>prezent</i>     |
|                    | тлустий      |               | <i>tłusty</i>      |
|                    | паскудний    |               | <i>paskudny</i>    |
|                    | благий       | книжн.        | <i>blahy</i>       |
|                    | гасати       |               | <i>hasać</i>       |
|                    | кпини        |               | <i>kpiny</i>       |
|                    | повітання    |               | <i>powitanie</i>   |
|                    | розгардіяш   |               | <i>rozgardiasz</i> |
|                    | чайтися      |               | <i>czaić się</i>   |
|                    | голота       | зневажл.      | <i>hołota</i>      |
| здрібн.            | пісенька     | нейтр.        | <i>piosenka</i>    |
| (зменш.-пестл.)    | дівча        | книжн.        | <i>dziewczę</i>    |
| книжн.             | домінувати   | нейтр.        | <i>dominować</i>   |
|                    | евентуальний |               | <i>ewentualny</i>  |
|                    | інтенція     |               | <i>intencja</i>    |
|                    | кардинальний |               | <i>kardynalny</i>  |

|              |                    |                 |                   |
|--------------|--------------------|-----------------|-------------------|
|              | <i>обсервувати</i> |                 | <i>obserwować</i> |
|              | <i>толерувати</i>  |                 | <i>tolerować</i>  |
|              | <i>тривіальний</i> |                 | <i>trywialny</i>  |
|              | <i>ординарний</i>  |                 | <i>ordynarny</i>  |
| уроч.        | <i>злото</i>       |                 | <i>złoto</i>      |
| зневажл.     | <i>гендлювати</i>  |                 | <i>handlować</i>  |
|              | <i>партачити</i>   |                 | <i>partaczyć</i>  |
|              | <i>оперетка</i>    |                 | <i>operetka</i>   |
|              | <i>недобитки</i>   | книжн.          | <i>niedobitki</i> |
|              | <i>базграти</i>    | розм., простор. | <i>bazgrać</i>    |
|              | <i>бахур</i>       |                 | <i>bachur</i>     |
|              | <i>мавпувати</i>   |                 | <i>małpować</i>   |
| вульг.-лайл. | <i>паскуда</i>     | нейтр.          | <i>paskuda</i>    |
|              | <i>морда</i>       |                 | <i>morda</i>      |
| фам.         | <i>кудли</i>       | розм.           | <i>kudły.</i>     |

Суттєва диференціація стилістичного забарвлення співвідносних слів (скажімо, зміна оцінки) в обох мовах може стати підставою для кваліфікації їх як міжмовних омонімів чи паронімів, пор.: *оперетка* (зневажл.) – *operetka* (нейтр.) (див. 3.4.7.3.).

Стилістичні розходження між словами обох мов можуть торкатися лише частини значень. Наприклад, в українській мові у полісемічного слова *качан* розмовним є значення „голівка капусти”, у багатозначного польського *kaszan* (українізм) розмовними є всі семема, пор. також:

*морда* → *morda*

*бидло* ← *bydło*.

Прикметник *заморський* в українській мові має три значення:

1. який знаходиться, живе або відбувається за морем; прибулий або привезений з-за моря;
2. *заст.* взагалі чужоземний;
3. *заст., нар.-поет.* незвичайний, дивовижний.

Тільки перша, нейтральна семема слова *заморський* в основному співвідноситься з моносемічним польським ад’єктивом *zamorski*, який має стилістичне забарвлення книжності.

Як було зазначено, зіставлення стилістичного забарвлення відповідних українських і польських слів здійснюється на матеріалі базових тлумачних словників обох мов. Стає очевидним, що в частині випадків автори цих лексикографічних джерел не уникли суб’єктивізму при кваліфікації низки лексем. Скажімо, викликає сумніви стилістична нейтральність в українській мові таких слів, як:

*ручай* (пор. *ruszaj* поет.)

*завше* (*zawsze* нейтр.)

*спопелити* (*spopielić* книжн.).

Генетична, орфоепічна, значеннева подібність різних за стилем українських і польських слів нерідко приводить до інтерференції, змішування лексем тими, хто користується цими мовами.

### 3.6.3. Експресивна та оцінна лексика Leksyka ekspresywna i ocenna

Стилістична диференціація лексики може розглядатися під експресивним та оцінним кутом<sup>201</sup>. Уживання експресивної лексики допомагає передати суб'єктивне ставлення мовця до об'єкта повідомлення. Саме експресивність є одним з основних критеріїв розрізнення компонентів синонімічних рядів слів (див. 3.4.5.). Для кожної національної мови характерні три основні експресивні стилі:

- 1) нейтральний,
- 2) урочистий (піднесений),
- 3) знижений (іронічний, зневажливий та ін.)<sup>202</sup>.

Крім того, виділяється лексика:

– пестлива:

*голубонька*  
*serduszko*,

– жартівлива:

*рева* (плакса)  
*dzień doberek*,

– іронічна:

*знайко*  
*jaśnieraiństwo*,

– фамільярна:

*дилда* (здоровило)  
*stary* (mąż),

– зневажлива:

*базікати*  
*kurdupłowaty*,

– вульгарна, лайлива:

*баньки* (очі)  
*kurdebalans*.

<sup>201</sup> Див.: В. М. Русанівський, *Співвідношення функціональних і експресивних стилів мови* [в:] *Слово і труд*, Київ 1976; В. А. Чабаненко, *Основи мовної експресії*, Київ 1984; R. Grzegorzczkova, *Struktura semantyczna wyrażen ekspresywnych* [w:] *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*, Wrocław 1978; S. Grabias, *O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo*, Lublin 1981; *Konotacja*, red. J. Bartmiński, Lublin 1988.

<sup>202</sup> С. Я. Єрмоленко, *Стиль* [в:] *Енциклопедія „Українська мова”*, с. 603; пор.: S. Kania, J. Tokarski, *Zarys leksykologii i leksykografii polskiej*, s. 98–108.

Експресивні стилі пов'язані з оцінною характеристикою. На думку С. Єрмоленко, синонімом терміна „емоційна лексика” є „оцінна лексика”<sup>203</sup>. Дійсно, емоційні слова завжди мають у своїй структурі сему ‘оцінка’, проте не всі оцінні слова мають у своєму значенневому складі емоційний компонент. Неекспресивними передусім є т. зв. загальнооцінні слова, а також деякі інші стилістично нейтральні одиниці, що мають при цьому сему ‘оцінка’, пор.:

добрий  
поганий  
розумний  
pozytywny  
delikatny  
gniewać się.

Отже, стилістичне забарвлення слів доповнюється аксіологічною характеристикою, яка здебільшого співвідносна в українській і польській мовах, оскільки відповідні поняття мають оцінність переважно у зв'язку з їх сутнісним змістом.

Оцінна семантика слова формується за рахунок різних чинників: семантичної структури лексеми, набору та ієрархії сем лексико-семантичного варіанта, типу номінації, внутрішньої форми слова, семантики морфем, семантико-синтаксичного наповнення речення тощо. Поняття оцінки, з'ясування її структури, аналіз мовленнєвих умов реалізації знаходяться в центрі досліджень у галузі аксіології<sup>204</sup>. Згідно з теорією аксіології, оцінка – це ставлення мовця до референта з точки зору певної системи цінностей. Оцінка є ознакою передусім не окремих лексем, а висловлювання в цілому, проте основним носієм оцінності у контексті переважно виступає окреме слово. Серед слів оцінного типу розмежовуються одиниці з позитивним (меліоративним) та негативним (пейоративним) знаком оцінки.

Відповідні за архісемами та стилістичним забарвленням українські та польські слова можуть розрізнятися за наявністю / відсутністю оцінних сем. Скажімо, в українській мові *хустина* – це розмовний синонім до слова

<sup>203</sup> С. Я. Єрмоленко, *Емоційна лексика* [в:] *Енциклопедія „Українська мова”*, с. 157.

<sup>204</sup> Див.: Е. М. Вольф, *Функциональная семантика оценки*, Москва 1985; Н. Д. Арутюнова, *Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт*, Москва 1988; І. В. Кононенко, *Компоненти оцінної структури прикметника*, „Мовознавство”, 1989, № 3; І. Кононенко, *Оцінний прикметник і оцінна структура*, „Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze”, t. 13–14, Warszawa 2002; І. Кононенко, *Прикметник у слов'янських мовах*, с. 25–48; Т. Космеда, *Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики*, Львів 2000; J. Puzynina, *Język wartości*, Warszawa 1992; T. P. Krzeszowski, *Aksjologiczne aspekty semantyki językowej*, Toruń 1999; *Anatomia gniewu. Emocje negatywne w językach i kulturach świata*, red. A. Duszak, K. Pawlak, Warszawa 2003; *Anatomia szczęścia. Emocje pozytywne w językach i kulturach świata*, red. A. Duszak, K. Pawlak, Warszawa 2005.



хустка. У польській мові розмовне *chuścina* також позначає хустку, але ця лексема має, на відміну від української, сему 'негативна оцінка'.

На думку Ш. Баллі, будь-яка категорія оцінних слів веде своє походження від прикметника<sup>205</sup>. Потенційно кожен ад'єктив є носієм оцінки. У якісних прикметників семи 'позитивна оцінка' та 'негативна оцінка' є диференційними, у відносних ці семи є потенційними. Залежно від лексичної семантики ад'єктива та умов його контекстної реалізації певна оцінка може виступати як базова або периферійна сема, напр.: *погана людина* (сема 'негативна оцінка' є базовою), *срібляста спідниця* (сема 'позитивна оцінка' є периферійною).

Загальні тенденції вияву якісними прикметниками оцінної семантики є спільними для української та польської мов. Водночас уживання якісних прикметників у цих мовах дає матеріал для контрастивного аналізу, який репрезентує специфіку вияву оцінності в національному мовленні.

Серед оцінних українських і польських прикметників одного походження можна виділити групу лексем, які в обох мовах мають максимально наближену оцінну структуру, напр.:

*безпечний* // *bezpieczny*  
*брутальний* // *brutalny*  
*вulgарний* // *wulgarny*  
*даремний* // *daremny*  
*дорогий* // *drogi*  
*кепський* // *kiepski*  
*любий* // *luby*  
*незграбний* // *niezgrabny*  
*пахатий* // *puchaty*  
*прикрий* // *przykry*  
*радісний* // *radosny* та ін.

У т. зв. умовно еквівалентних прикметників може збігатися частина (або взагалі тільки один) ЛСВ, проте знак оцінки таких ад'єктивів в обох мовах лишається однаковим, пор., напр.:

– позитивна оцінка:  
*корисний* // *korzystny*  
*лагідний* // *łagodny*,

– негативна оцінка:  
*бридкий* // *brzydki*  
*мізерний* // *mizerny*.

Однак аксіологічний потенціал умовно еквівалентних прикметників може суттєво розрізнятися (див. також 3.4.1.1.). Наприклад, в українській мові значення прикметника *ординарний* (тобто „звичайний, рядовий”)

<sup>205</sup> Ш. Баллі, *Общая лингвистика и вопросы французского языка*, Москва 1955, с. 271.

наближене до точки відліку (оцінного стереотипу) на оцінній шкалі, пор., напр.: *ординарна думка, ординарне заняття*. В польській мові *ordynarny* передає різко негативну оцінку, пор.: *ordynarne kłamstwo, zachować się w sposób ordynarny*. При цьому у словниках української мови ад'єктив *ординарний* має позначку *книжн.*, в польській мові прикметник *ordynarny* належить до стилістично нейтральної лексики.

Порівнюючи умовно еквівалентні прикметники, можна зауважити, що польські ад'єктиви здебільшого не змінюють знак оцінки в межах семантичної структури одного слова. В українській мові існують прикметники, які в конситуативних умовах переміщуються по оцінній шкалі. Так, українське слово *простий* уживається, зокрема, при характеристиці людини і залежно від контексту може змінювати знак оцінки, пор., напр.: 1. Хоча він і академік, але з людьми *простий* і скромний (позитивна оцінка). 2. Твій наречений із занадто *простої* родини (негативна оцінка). Польський прикметник *prosty* не може передавати позитивної характеристики<sup>206</sup>.

Зміна якісної оцінки в межах одного слова може відбуватися в українських і польських квантифікативних прикметниках. У цих ад'єктивів сема 'розмір' є диференційною, а сема 'позитивна оцінка' чи 'негативна оцінка' – потенційною. Скажімо, значення прикметників *дрібний // drobny* передусім пов'язані з характеристикою референтів щодо їхніх розмірів чи об'єму, проте потенційно ці слова можуть передавати і якісну оцінку, причому як негативну, так і позитивну, пор.:

– негативна оцінка:

*дрібна картопля, дрібні зуби; drobne zarobki, drobny druk,*

– позитивна оцінка:

*дрібна сіль, дрібний мак; drobny piasek, drobny cukier.*

Аксіологічний характер ознаки прикметника розкривається зазвичай в умовах контексту. Водночас й сама „оцінка задає певні параметри тексту”<sup>207</sup>, оцінне значення прикметника впливає на формування семантичної структури речення, в яке входить ад'єктив. Мінімальним контекстом, у межах якого реалізується оцінна семантика ад'єктива, виступає субстантивне словосполучення. В таких сполученнях прикметник виконує функцію конкретизації щодо іменника-предмета, а іменник є свого роду актуалізатором, засобом диференціації, уточнення значення ад'єктива. Якщо в субстантивне словосполучення входить оцінний прикметник, іменник переважно має нейтральну характеристику. Але і в українській, і в польській мовах можливим є вживання, при якому в подібних сполученнях іменник також отримує оцінне забарвлення, причому знак оцінки субстантива може бути протилежним знакові прикметника. В таких випадках прикметникова

<sup>206</sup> *Słownik języka polskiego PWN*, t. 2, s. 62, 64.

<sup>207</sup> Н. Д. Арутюнова, *ззнач. праця*, с. 92.

оцінка в обох мовах виявляється „сильнішою” і значною мірою нейтралізує, знижує інтенсивність оцінки іменника, пор., напр.:

*дрібні неприємності, дрібні проблеми // drobne przykrości, drobne kłopoty,  
солодкий гріх, солодка неправда; słodkie kłamstwo, słodki głupiec  
холодна ввічливість // chłodna życzliwość;*

пор. у реченні:

– Не кидайсь хлібом, він святий!

*В суворості ласкавій*

*Бувало каже дід старий*

*Малечі кучерявій.*

(М. Рильський)

Різний знак оцінки прикметника та субстантива створює семантичну базу для протиставно-допустових відношень між ними, напр.: *солодкий гріх* (Хоча й гріх, проте солодкий). Протиставлені семи оцінного атрибута і субстантива нерідко відображають відносний характер оцінки, напр.: *duży kotar, mały wieloryb*<sup>208</sup>.

Якщо умовно еквівалентні українські та польські слова розходяться за знаком оцінки, це свідчить про відмінності у їхній семантиці, напр.:

*халуна – chałupa*

*амбіції – ambicje*

(пор. також розходження у конотаціях і, як наслідок, в оцінці: 3.6.2.)

Типовою ознакою експресивної лексики є багатство зменшувально-пестливих слів (див. також 1.3., 5.3.1.), напр.:

*коханячко*

*любесенький*

*ручуняточки*

*słoneczko*

*milutki*

*maluszek,*

пор. у тексті:

*Пухнастий та білесенький*

*Засипав все сніжок.*

*Біжить малеча весело*

*В засніжений садок.*

*З лопатами, з санчатами*

*Працює дівтора.*

*Збудуєм з снігу хату ми*

*Посеред двора.*

*Качають сніг, втрамбовують, –*

*Робота аж кипить.*

*Ось хатка вже й збудована.*

<sup>208</sup> Див.: І. Кононенко, *Оцінні прикметники в українській і польській мовах.*

– А хто в ній буде жить?

Малесенькими ніжками

Вгрузаючи в сніжку,

Іде-брєде доріжкою

Ясюня по садку.

А на руках у Ясочки

Найкраща із цяцьок –

Ведмедик волохатенький,

Закутаний в платок.

(Н. Забіла)

Проте наявність у слів суфіксів здрибнілості не завжди свідчить про позитивну або негативну спрямованість ознаки. Наприклад, у реченні *Дивись, який добренький!* особа позначається як така, що лише удавано зображує добру людину, а насправді такою не є, отже, характеризується негативно. У польському сполученні *rijaniusieński kierowca* ознакою водія є високий ступінь сп'яніння, що не може трактуватися позитивно.

### 3.7. Українська та польська лексикографія Leksykografia ukraińska i polska

Метою складання словників, у тому числі українських і польських, є впорядкування за певним принципом матеріалу однієї чи кількох мов із його коментуванням<sup>209</sup>. Створено численні види словників, але найчастіше серед них виділяють два основні – філологічні й енциклопедичні.

Філологічні словники подають лінгвістичну характеристику слова (лексеми), фраземи, морфеми, словосполучення або іншої одиниці мовного рівня. В енциклопедіях описуються не одиниці мови, а поняття про предмети та явища об'єктивного світу, передається наукова, технічна та інша інформація<sup>210</sup>. Енциклопедії містять відомості про довілля, традиції, зви-

<sup>209</sup> Див.: П. Й. Горещький, *Історія української лексикографії*, Київ 1963; С. І. Головащук, *Перекладні словники та принципи їх укладання*, Київ 1976; Л. С. Паламарчук, *Українська радянська лексикографія (Питання історії, теорії та практики)*, Київ 1978; М. М. Пещак, *Стан і перспективи комп'ютерної лексикографії в Україні*, „Мовознавство”, 1996, № 4–5; В. А. Широков, *Елементи лексикографії*, Київ 2005; S. Urbańczyk, *Słowniki, ich rodzaje i użyteczność*, Wrocław 1967; S. Kania, J. Tokarski, *Zarys leksykografii i leksykologii polskiej*; A. Wierzbicka, *Lexicograph and Conceptual Analysis*, Ann Arbor 1985; A. Bogusławski, *Język w słowniku*, Wrocław 1987; *Studia z polskiej leksykografii współczesnej*, pod red. Z. Saloniego, Białystok 1987, 1989, Wrocław 1988; T. Piotrowski, *Zrozumieć leksykografię*, Warszawa 2001.

<sup>210</sup> Про відмінності енциклопедичних та лінгвістичних словників див.: A. Wierzbicka, *Semantyka. Jednostki elementarne i uniwersalne*, s. 297; пор. також: A. Mielczarek, *Z zagadnień leksykografii encyklopedycznej*, Warszawa 1972.

чаї, біографії відомих людей, про населені пункти тощо. Вони дають змогу краще пізнати життя народу, мова якого вивчається. Пор., наприклад, описи слова *малина* у „Словнику української мови” та „Універсальному словнику – енциклопедії” (Київ 1999):

**МАЛИНА**, и, ж. 1. Багаторічна чагарникова ягідна рослина з кисло-солодкими запашними ягодами, звичайно темно-червоного кольору. *На низині, недалеко од берега Росі, розрослась, як ліс, малина* (Н.-Лев., III, 1956, 216); *Зоня і Юзя здригнулись від сього несподіваного співу, що знявся десь посеред кущів малини* (Л. Укр., III, 1952, 660); *Густі зарості малини надійно заступали їх від стороннього ока* (Шиян, Баланда, 1957, 143).

2. збірн. Ягоди цієї рослини. *Все повітря пахощами дише з полонин від свіжих перекосів, із зрубів від спілої малини* (Фр., XIII, 1954, 329); *Збирала [Світлана] суниці, мед брала з дупла, Одійдуть суниці – поспіє малина...* (Нех., Хто сіє вітер, 1959, 128); // *рідко. Одна ягода цієї рослини. [Бабуся:] Зірвеш на яблуні кисличку, Або малину чи суничку і наїсися часом так, Що й до обіду втратиш смак* (Олесь, Вибр., 1958, 503); \*У порівн. *Стан правенький, мов тополя, Щічки – мов калина, Шийка – мов той алебайстер, губоньки – малина!* (Гл., Вибр., 1957, 263).

**Малина**, листопадні напівкущові родини розових; поширена в країнах пн. півкулі з холодним та помірним кліматом. Відомо бл. 100 видів; в Україні поширена м. звичайна, або червона, м. щетиниста, або амер., м. зх. та м. звичайна, яку вирощують на плантаціях (бл. 150 сортів); плоди м. звичайної – складні соковиті кістянки червоного, жовтого, рожевого, пурпурового або чорного кольору, які містять у вел. к-ті вітамін С, органічні кислоти; споживають свіжими і використовують для переробки, сухі плоди м. використовують з лікувальною метою як потогінний засіб.

Перші українські та польські словники почали з'являтися у XIV–XV ст. До початку ХХ ст. вийшло друком чимало словників, найбільш визначними з яких були „Словарь української мови” у 4-х тт. за ред. Б. Грінченка (Київ 1907–1909 рр.) та „Słownik języka polskiego” в 4-х тт. С. Б. Лінде (Warszawa 1807–1814 рр.).

Від початку ХХ ст. в Україні та Польщі видано багато словників різного спрямування, які використовуються, зокрема, й для поглибленого вивчення споріднених і неспоріднених мов, а також міжмовних, передусім перекладних, словників.

Базовими одномовними словниками української та польської мови є тлумачні, які охоплюють основну частину слів лексичного складу на певному етапі його розвитку й подають опис їхніх значень із прикладами, стилістичні та інші характеристики. Українські мовознавці підготували й видали тлумачні „Словник української мови” в 11 тт. за ред. І. К. Білодіда

(понад 134 000 слів) (Київ 1970–1980), „Великий тлумачний словник сучасної української мови” за ред. В. Т. Бусела (179 000 слів) (Київ 2001) та ін.

Приблизно той самий період розвитку лексикону, який відображено у „Словнику української мови” в 11-ти томах, відтворений в 11-томному виданні „Słownik języka polskiego” за ред. В. Дорошевського (120 000 слів) (Warszawa 1958–1969). У пізніших виданнях („Słownik języka polskiego PWN” у 3 тт. за ред. М. Шимчака [Warszawa 1978, 1981], „Nowy słownik języka polskiego PWN” за ред. М. Банько [біля. 100 000 одиниць] [Warszawa 2000], „Uniwersalny słownik języka polskiego” у 4-х тт. за ред. С. Дубіша [Warszawa 2003] та ін.) враховано зміни, що відбулися у польській мові в подальший період. Починаючи з 1994 р. виходить „Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny” за ред. Г. Згулкової (Poznań), який має нараховувати 50 томів.

В етимологічних словниках української та польської мов подаються відомості про походження лексичних одиниць. З 1982 р. виходить „Етимологічний словник української мови”, який заплановано видати у 7-ми тт. Серед етимологічних словників польської мови найважливішими є видання авторства А. Брюкнера (Warszawa 1927) та Ф. Славського (Kraków 1952–1982). Крім того, багатством етимологічного матеріалу відзначається „Słownik prasłowiański” (t. 1–7, Wrocław 1974–1995) (ці видання не завершені). Запозичена лексика подається у словниках іншомовних слів.

Реєстр одиниць в історичних словниках укладається на матеріалі пам’яток писемності, що належать до певних періодів розвитку мови. Важливими джерелами української та польської мов у їхній діяхронії є, зокрема, „Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.” за ред. М. Гумецької (Київ 1977, 1978), „Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.” за ред. Д. Гринчишина (видається з 1994 р.), „Słownik staropolski” в 11 тт. за ред. С. Урбанчика (Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1953–1999), „Słownik polszczyzny XVI wieku” за ред. М. Р. Маєнкової та Ф. Пепловського (t. 1–26, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966–1998).

У діалектних словниках, як правило, подається тлумачення лексики територіальних говорів<sup>211</sup>. В українській лексикографії створені, зокрема, такі словники, як „Словник полтавських говорів” В. С. Ващенко (Харків 1960), „Словник поліських говорів” П. С. Лисенка (Київ 1974), „Матеріали до словника буковинських говорів” (Чернівці 1971–1976) та ін. Одним із основних діалектних словників польської мови є „Słownik gwar polskich” Я. Карловича (1900–1911). З 1977 р. видається новий словник польських діалектів (Kraków), з 1987 р. – „Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur” (Wrocław 1987–2004). Деякі діалектні словники будуються за тематичним принципом (напр., А. А. Берлізов, „Лексика рибальства українських гово-

<sup>211</sup> Пор.: Я. Закревська та ін., *Інструкція для укладання діалектних словників*, Львів 1992.

рів Нижнього Подністров'я", Чернігів 1959; пор.: A. Zaręba, „Słownictwo Niepołomic”, Wrocław–Kraków 1954; M. Kucała, „Porównawczy słownik trzech wsi małopolskich”, Wrocław 1957).

Важливим джерелом вивчення української та польської мов є словники синонімів, антонімів і омонімів, що висвітлюють семантичні відношення між словами (див. 3.4.5., 3.4.6., 3.4.7.). Видані у двох країнах академічні фразеологічні словники містять опис фразеологічного складу мови. В орфографічних та орфоепічних словниках української та польської мов подаються відомості про особливості в написанні та вимові слів („Український орфографічний словник”, за ред. В. М. Русанівського, Київ 2006; „Орфоепічний словник української мови” в 2-х тт., за ред. М. М. Пещак, В. М. Русанівського, Київ 2001; „Nowy słownik ortograficzny PWN”, pod red. E. Polańskiego, Warszawa 1998).

Особливо потрібні користувачам словники труднощів, які дають можливість дібрати потрібне слово, розрізнити омоніми й багатозначні слова, використати правильну граматичну форму, забезпечити норми слововживання. До словників такого типу належать, зокрема, видання: „Словник труднощів української мови” (Київ 1989); С. І. Головащук, „Українське літературне слововживання” (Київ 1995); „Nowy słownik poprawnej polszczyzny”, pod red. A. Markowskiego (Warszawa 1999) та ін.

Серед одномовних українських і польських лексичних словників виділяються також частотні, інверсійні (зворотні), термінологічні видання, словники неологізмів, застарілих слів, власних імен і прізвищ та ін. Серед словників мови письменників вирізняються „Словник мови Т. Шевченка” у 2-х тт. (Київ 1964) та „Słownik języka Adama Mickiewicza” в 11-ти тт. (Wrocław–Warszawa–Kraków 1962–1983).

Пор. статті із цих словників (дефініції *верба* та *zagrać*):

1. **ВЕРБА** (35). І яр, і поле, і тополі, І над криницею **верба**. Нагнулася, як та журба ІІ 205.21. Меж ярами над ставами **Верби** зеленіють. І 241.102. Гуляючи попід дубами та **вербами**, згадай той день, як колись перед вечером ми з тобою в Андрушах гуляли. VI 86.9. Давно, давно колись Я чув, як, стоя під **вербою**, Тихенько дівчина співала ІІ 85.28. У *приказці* (1). А може то така правда, Як на **вербі** груші. ІІ 54.186.

◇ **Одн.** **Н. верба** І 12.58, 92.610, 384.22, ІІ 8.12, 146.10, 205.21, **Р. кругом верби** І 404.В, **О. з вербою** І 11.3, 12.63, **під вербою** І 49.32, 50.77, 59.100, 95.740, 408 В, ІІ 81.167, 85.28, 187.59, 315.424, VI 187.4, **М. на вербі у приказці** ІІ 54.186, **Мн. Н. верби** І 42.547, 96.748, 232.99, 241.102, ІІ 9.58, 26.108, 230.64, **З. верби** І 3.3, 147.2559, **крізь верби** ІІ 242.19, **О. меж вербами** ІІ 242.2, **під вербами** І 346.224, ІІ 490.В, **попід вербами** VI 86.9, **М. на вербах** І 346.227.

2. **ZAGRAĆ** (11) *cz. dok.* ◇ *czp.lp.* 3 *os.m.* zagrał (3), *n.* zagrało (1), *cz.prz.lp.* 1 *os.* zagram (1), *tr.lp.* 2 *os.* zagraj (2), *tp.lp.* 3 *os.m.* ażeby zagrał (1), *ż.* ażeby zagrała (1), *bk.* zagrać (2) ◇

1. *Wykonać utwór muzyczny na instrumencie* (10): Wojski chwycił [...] Swój róg bawoli, [...] oburącz do ust go przycisnął [...] I zagrał: *PT* IV 660–6. Było Cymbalistów wielu,

| Ale żaden z nich nieśmiały zagrać przy Jankielu; *PT* XII 641–2. Proszę ażeby zagrał *PT* XII 647. Wszak to me zaręczyny, zagrajże Jankielu *PT* XII 655. <Znow zagrał:> *PT* XII 669 [ $A_2$ ].

[*komu*] (4): Zagraj co nam samotrzeci *Dud* 34. Jeżeli chcecie, zagram wam dziatki, | A cóż wam zagrać? *Dud* 39–40. Walc nosi w kieszeni, dał go pannie Klustin [...] do nauczania się, ażeby mu potem zagrała  $L_1$  485.

[*co na czym*] (1): nieraz kmieć stoletni [...] Staął i zagrał na wierzbowej fletni | Pacierz umarłych; *KW* IV 199–202.

2. *Uczestniczyć w określonej grze* [*w co*] (1): Przenośnie (1).

*Wyrażenie porówn.*: zagrać jak w piłkę (1): Dziś nieszczęście w mą duszę jak w piłkę zagrało *Szanf* 95.

Українська та польська лексикографія мають свої традиції укладання словників. Подібними за принципом будови є, скажімо, інверсійні словники. Якщо, приміром, вибрати із українського та польського інверсійних словників слова, що закінчуються на *-ох* // *-och*, виникає можливість дослідити, що подібних утворень більше знає українська, ніж польська мова; що ця різниця виникла внаслідок уведення в український список слів – збірних числівників, вигуків і под.:

українська мова

|              |              |                 |
|--------------|--------------|-----------------|
| ох           | ввісьмóх     | льох            |
| двох         | увісьмóх     | вчотирьóх       |
| вдвох        | рох          | учотирьóх       |
| удво́х       | па́рох       | втрьóх          |
| цьвох        | во́рох       | утрьóх          |
| лох          | горóх        | вшістьóх        |
| во́лох       | скоморóх     | ушістьóх        |
| молóх        | по́рох       | тьох-тьóх       |
| переполо́х   | вертипóрох   | тьох, тьох-тьóх |
| чортополо́х  | торóх        | вдев'ятьóх      |
| страхополо́х | по́трох      | удев'ятьóх      |
| спóлох       | рох-рох-ро́х | вп'ятьóх        |
| мох          | по́сох       | вдесятьóх       |
| усімо́х      | ох-ох-óх     | у десятьóх      |

польська мова

|            |              |             |
|------------|--------------|-------------|
| och        | Mołoch       | groch       |
| bandoch    | szloch       | skomoroch   |
| wiercioch  | przepłoch    | proch       |
| tłuscioch  | strachopłoch | paproch     |
| czyścioch  | koniopłoch   | poproch     |
| fioch      | popłoch      | rozproch    |
| śpioch     | myszopłoch   | posoch      |
| czewioch   | upłoch       | kolczoch    |
| zrzędzioch | motłoch      | karczoch    |
| loch       | roch         | pieszczoch. |
| macloch    | paroch       |             |



Певною мірою розходяться за принципами опису семантичної структури слів одинадцятитомні „Словник української мови” та „Słownik języka polskiego”, пор., напр., словникові статті *мелодія* та *melodia*:

**МЕЛОДІЯ**, ї, ж. 1. Художньо усвідомлена логічна послідовність музичних звуків, організованих ритмічно і ладово-інтонаційно. *Ніжна, тиха, кристально чиста мелодія почулася ніби здалека, як світлий спомин з глибини душі* (Л. Укр., III, 1952, 590); *З вікон уже полилась задьориста мелодія польки, замигтіли тіні танцюристів* (Шовк., Інженери, 1956, 453).

2. Наспівне співзвуччя. *Поряд із наголосами й паузами найважливіше значення для виявлення точного смислу сказаного має мелодія інтонацій* (Худ. чит., 1955, 15); *Весняний гук іде в народі, що рідну землю засіва... Ой скільки тонів і мелодій! Ой що ж то будуть за жнива!* (Рильський, II, 1960, 262); \*Образно. *Згори вторувала тій мелодії барв безладна гармонія мідяних дзвоників отари, що паслась по горах* (Коцюб., I, 1955, 184).

**melodia** ż I, DCMs. ~dii, Im D. ~dii a. ~dyj 1. „następstwo dźwięków tworzących muzyczną myśl o wyraźnym kształcie i wewnętrznej logice; drobny utwor muzyczny o określonym i utrwalonym następstwie dźwięków”: Melodia składa się zawsze z szeregu dźwięków. Cegielką służącą do budowy melodii jest motyw – krótki, czasem z kilku dźwięków złożony, charakterystyczny zwrot melodyczny. Rudz. Muz. 189. W wielu wypadkach sięgano do tradycji starych pieśni rewolucyjnych i nowe śpiewano na ich melodię. Jakub. Lit. XI / 1, 85. Słuchać było melodię wygrywaną na organkach. Brand K. Człow. 311. Tańczono w takt tej melodii. Kow. W. Rodz. 104. Słuchacze zwątpili, czy instrument niestrojony? czy muzyk się nie myli? Nie zmylił się mistrz taki! on umyślnie trąca tę zdradziecką strunę, melodyję zmaca, coraz głośniej targając akord rozdąsany, przeciwko zgodzie tonów skonfederowany. Mick. Tad. 315. Nucić, grać, przegrywać melodię.

◇ *fraz. pot.* Melodia przyszłości „sprawa, rzecz odległa, taka, która ma być załatwiona lub zrealizowana w przyszłości”: Na razie uzyskanie trenera jest melodią przyszłości. *Głos Wielkopol.* 285, 1954. Δ Ograna melodia „coś dobrze znanego, często się powtarzającego, oklepanego”.

◇ *przen.* Świergot ptactwa, szum drzew, szelest dojrzewających kłosów najbardziej harmonizują z melodią mej duszy. *Żer. Dzień.* I, 408.

2. „przenośnie o melodyjnym, płynnym brzmieniu wyrazów, zdań, mowy”: Mowa włoska to język stworzony dla pieśni i poezji. Trzeba dopiero wyzwolić się z czaru jego melodii, aby móc wyłowić ze słów mówcy ich zwyczajną i prostą treść. Brand. M. Spot. 76. Zastłuchani w melodię wiersza płynącego gładko i przejrzysto, dajemy się porwać poecie. *Chmielow. Poeci* 324. // L

<gr. melōdía>

Суттєво відрізняються між собою принципи укладання українських і польських фразеологічних, синонімічних словників, словників антонімів, паронімів та ін. Скажімо, у „Словнику фразеологізмів української мови” (Київ 2003) опорні слова фразеологічних одиниць подаються в алфавітному порядку не у вихідних формах, а в тих, у яких вони вживаються. У виданні „Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami” (Warszawa 2007) реєстрове слово подається у початковій формі, пор., напр.:

#### ГЛИБИНИ

49. **ДО ГЛИБИНИ ДУШІ (сёрця)**, *зі сл. вразити, схвилювати і под.* Дуже, надто, надзвичайно. *Доля Тараса Григоровича [Шевченка] вразила хазяїв до глибини душі* (З. Тулуб); *Нема людини в світі, якої не схвилювали б до глибини душі ці листівки [з фашистської неволі]* (Ю. Яновський); – *А ви говорите! – скрикнув бідолаха Василь, уражений до глибини серця такою бесідою* (І. Франко).

50. **З ГЛИБИНИ ДУШІ**. Дуже щиро. *Його мимовільне, сповнене болю зізнання, що так зненацька вихопилось з глибини душі, болем різнуло й Віталія* (О. Гончар).

#### ГЛИБИНИ

51. **У ГЛИБИНІ ДУШІ (сёрця)**. 1. *Внутрішньо, таємно від інших. В глибині душі він чув, що жінка зробила добре* (М. Коцюбинський); *В глибині душі Іван Іванович заздрив Павлюкові – похмурому бійцеві з твердим поглядом спокійних очей* (І. Багмут).

2. *Усередині ества. Далеко не кожний Ваш вірш одізвався ... мені десь аж в глибині серця* (Леся Українка). **В ГЛИБИНАХ СЕРЦЯ**. *В глибинах серця свого знаходить Андрій Малишко хвилюючі слова* (М. Рильський).

Певні розходження традицій укладання українських і польських словників не перешкоджають у зіставленні одиниць обох мов. У двомовних словниках (українсько-польських та польсько-українських) подано паралелі слів та їх значень у двох мовах відповідно до завдань перекладу та вивчення мов. Найбільшим перекладним словником залишається „Польсько-український словник” за ред. Л. Гумецької (т. 1–2, кн. 1–3, Київ 1958–1960, бл. 100 000 слів), який із зрозумілих причин значною мірою застарів. Крім того, з’явилися

#### GŁĘBIA

**Przejąć się, wzruszyć się itp. czymś do głębi; być czymś do głębi oburzonym, przejętym itp.** „bardzo się czymś wzruszyć; być bardzo oburzonym, przejętym”: *Przeląkł się do głębi. Matka mówiła dziwnym, mglistym głosem, jak gdyby z wielkiego oddalenia (...). M. Kuncewiczowa, Cudzoziemka. Karol, wstrząśnięty do głębi, nie puszczał ręki Genowefy (...). J. Iwaszkiewicz, Panny.*  
 ◇ *W głębi ducha, duszy, serca zob. duch 14.*  
 ◇ *Z głębi serca zob. serce 38.*

такі словники, як: M. Jurkowski, B. Nazaruk, „Mały słownik ukraińsko-polski i polsko-ukraiński” (Warszawa 1998); A. Iwczenko, „Słownik ukraińsko-polski” (Lublin 2003) та ін. В останні роки вийшли друком спеціалізовані дво- або тримовні словники, скажімо, S. Domagalski, „Praktyczny słownik polsko-rosyjsko-ukraiński: Ekonomia i handel” (Warszawa 2000).

За допомогою двомовного тематичного словника (I. Kononenko, I. Mytnik, E. Wasiak, „Słownik tematyczny polsko-ukraiński”, Warszawa 2010) можна не тільки з’ясувати тематичну лексику, але й вжити потрібні слова в різних синтаксичних умовах. Мовний матеріал цього словника у межах тематичної групи поділено на іменники, прикметники та дієслова (в разі потреби – на інші морфологічні класи), а також словосполучення з цими частинами мови. Наприкінці тематичних блоків містяться сталі словосполучення, ідіоми й типізовані речення, що сприяє можливості практичного уживання лексики.

Проблеми інтерференції внаслідок змішування подібних за звучанням в українській і польській мовах слів із різним значенням допомагає розв’язати „Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів” І. Кононенко та О. Співака (Київ 2008). Цей словник включає також міжмовні фразеологічні омоніми та пароніми. Пор., напр., словникову статтю з цього лексикографічного видання:

#### **КАРНАВАЛ – KARNAWAŁ**

**КАРНАВАЛ**, -у, ч. 1. Маскарад, костюмований бал, народне гуляння, що супроводжується іграми, танцями тощо. *Новорічний, святковий карнавал. Піти на карнавал.* 2. Перев. у південних країнах – яскраві святкування, народні гуляння безпосередньо перед початком великоднього посту. *Карнавал у Ріо-де-Жанейро. Італійський карнавал завершився апельсиновими боями.*

**KARNAWAŁ**, -u, ч. 1. Період від свята Трьох Королів до Великої середи (проміжок часу між різдвяним та великим постами), в який часто влаштовують бали і танцювальні вечори. *Bawić się w karnawale. Kończy się karnawał, zaczyna się post.* 2. = **карнавал 2.** *Tysiące turystów przyjeżdża na karnawał do Rio.*

Окрім традиційних словників, українські та польські мовознавці випустили друком спеціалізовані лексикографічні праці, що суттєво доповнюють словникове опрацювання лексико-семантичного й стилістично-граматичного матеріалу.

Одним із таких словників, що забезпечує правильне слововживання, є „Українсько-polski słownik syntaktyczny” О. Співака та М. Юрковського (наук. ред. І. Кононенко, Warszawa 2003), який репрезентує еквівалентні вислови з різними формами сполучуваності. Для прикладу можна навести статтю, присвячену керуванню дієслів *купувати // krować*:

**КУПУВАТИ**, -ую, -уєш, *недок.*, **КУПІТИ**, *в кого* (рідко *від кого*), *за що* (вказує на куплю, кúпиш; *мн.* кúплять; *док.* – **що** визначену суму), *на що* (вказує на кіль-

|   |   |
|---|---|
| кість придбаних предметів (можливо і без вказівки суми)). | KUPOWAĆ – <i>co od kogo, u kogo za co</i>                 |
| Купити автомобіль у знайомого.                            | Kupić samochód od znajomego.                              |
| Яблука завжди купую в дідуся, який сидить біля магазину.  | Jabłka zawsze kupuję u dziadka, który siedzi koło sklepu. |
| За сто гривень ми можемо купити п'ятдесят пляшок пива.    | Za sto hrywien możemy kupić pięćdziesiąt butelek piwa.    |
| Купи морозива на п'ять гривень.                           | Kup lodów za pięć hrywien.                                |

Як і пан Данило у „страшній помсті”, який точить турецьку шаблю, Іван Никифорович, як нам стає відомо, купив свою рушницю у турка (з *журн.*); Купив черевики за сорок карбованців (СТ); // Купив зошитів на три карбованці. На ці гроші можна купити телевизор або холодильник (СТ); На які гроші ці люди купуватимуть дорогі ліки і такі ж дорогі продукти? (з *газ.*).

Деякі двомовні українсько-польські та польсько-українські словники мають версії он-лайн. Крім того, існують інші види електронних лексикографічних джерел. Скажімо, тлумачні словники української мови он-лайн ([mova.info](http://mova.info), [ukrmemoria.com](http://ukrmemoria.com)) містять понад 200 000 словникових статей та біля 20 000 фразеологізмів. При цьому до словників постійно додаються нові лексеми та доповнюються існуючі словникові статті.

Словники різних типів (тлумачні, двомовні, фразеологічні, синонімічні, антонімів, омонімів, паронімів тощо) відтворюють не лише упорядкований у певній системі лексикон, а й національно-мовну картину світу.